

THE ROAD TO FUTURE FREE FROM DISCRIMINATION AND RACISM FOR THE ROMA POPULATION IN SLOVAKIA

Martina Chrančoková¹

Abstract

The problem of racism and discrimination still persists in our society. The European Union has decided to fight directly against the anti-Roma mentality in the EU member states. Each member state has the task of drawing up a new European strategic framework for 2030, where it has set itself the goals it will monitor for the next 10 years. The main objectives of the 2030 framework are real equality, socio-economic inclusion and meaningful Roma participation. In this article, first, we looked at the EU's goals. Second, we tried to approximate the current state of Roma issues in Slovakia and further introduce the current state of recovery and resilience of the Slovakia.

Keywords

Roma, EU Framework, Equality, Inclusion, Participation, Discrimination

I. Úvod

Predsedníčka von der Leyenovej, podpredsedníčka Jourová a komisárka Dalliová pred pamätným dňom rómskeho holokaustu 2020 vyslovili prejav, ktorý znel nasledovne:

„Európa má povinnosť chrániť menšiny pred rasizmom a diskrimináciou. Protirómske zmýšľanie musíme vymeniť za otvorenosť a prijatie, nenávisťné prejavy a trestné činy z nenávisťi za toleranciu a rešpekt k ľudskej dôstojnosti a šikanu za vzdelávanie o holokauste. Predovšetkým musíme podporovať rozmanitosť ako úžasný dar, vďaka ktorému je Európa silná a odolná. Preto Komisia vyzýva všetky členské štáty, aby sa pridali k záväzku ukončiť rasizmus a diskrimináciu, ktoré nehanebne postihujú naše veľké etnické rómske menšiny. Naliehame na členské štáty, aby sa zaviazali k novému strategickému rámcu EÚ pre rovnosť, začlenenie a účasť Rómov s cieľom dosiahnuť sociálnu spravodlivosť a väčšiu rovnosť v každom zmysle slova.“ (COM, 2020a).

Aj podľa predchádzajúcich slov a aj podľa mnoho rôznych súčasných aktivít patrí medzi hlavné priority Európskej Únie budovanie rovnosti medzi všetkými ľuďmi. Avšak z akčného plánu proti rasizmu 2020 až 2025 (COM, 2020b) stále vidieť, že rasové napätie a rasová diskriminácia stále medzi ľuďmi pretrvávajú a osobitne to platí pre marginalizované rómske obyvateľstvo. Komisia prijala v roku 2011 **rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020** (COM, 2011), v ktorého hlavným cieľom bol boj proti sociálno-ekonomickému vylúčeniu Rómov v EÚ a v krajinách zapojených do procesu rozširovania EÚ. Tento rámec vyzýval a žiadal členské štáty o vytvorenie vlastných stratégií integrácie Rómov do roku 2020. Tento rámec bol prijatý všetkými členskými štátmi EÚ okrem Malty, ktorá ako jediná z členských krajín EÚ nemá rómsku komunitu.

Problematika rómskej populácie je diskutovaná už dlhšie. Rómskou problematikou sme sa ako krajina začali zaoberať už ako Československo a neskôr Slovenská republika, keď najprv Rada Európy v rokoch 1991 a 1992 a neskôr Európska Únia (EÚ) sa nás snažili nasmerovať k začatiu rómskej problematiky (ÚVSR, 2012). Prvé správy, ktoré sa dotýkali tejto problematiky boli správa COM (2011) a správa FRA (2011), ktorá sa týkala vtedy len 11 členských krajín. Obe správy však prišli k podobným záverom, že neukončené vzdelanie spolu s rezidenčnou segregáciou a diskrimináciou nepomáhajú zamestnanosti na Slovensku. V decembri 2013 rada EÚ prijala odporúčanie Rady

¹ Centre of Social and Psychological Sciences – Institute for Forecasting, Šancová 56, 811 05 Bratislava, Slovakia, University of Economics, Faculty of National Economy, Department of Insurance, Dolnozemska 1, 852 35 Bratislava Slovakia, E-mail: martina.chrancokova@gmail.com.

poskytnúť členským krajinám usmernenie za zvýšenie účinnosti opatrení na dosiahnutie integrácie Rómov. (Chrančoková, 2020). Ďalšia dôležitá správa COM (2019) sa už týkala 19 členských krajín.

Článok je riešený kvalitatívne a opisnou formou. Keďže sa o tejto téme veľmi nepíše a chceli sme, aby náš článok bol aktuálny, tak sme si nazhromaždili najnovšie informácie a údaje zo správ Európskej komisie, ktoré sme neskôr analyzovali. Správy, ktoré sme našli pre náš výskum sa dotýkali našich výskumov ohľadne inštitucionálnych rámcov ekonomického rozvoja SR, príčin a dôsledkov finančných rozhodnutí a v neposlednom rade projektu APVV o analýze bariér prístupu k pracovným príležitostiam pre marginalizované skupiny obyvateľstva (Margiwork). Vďaka tomu sme zistili, že v tomto článku si musíme najprv predstaviť nové ciele Európskeho rámca 2030 a pozrieť sa na súčasný stav na Slovensku týkajúci sa rómskej populácie a sľúbených cieľov, ktoré sme si ako krajina predsavzali v rámci Európskeho rámca 2020. Ďalej ciele týchto rámcov preskúmať v súčasných správach Európskej komisie, ktoré sa týkajú nášho štátu. Európska komisia sa všeobecne na túto tému vyjadrila pre všetky zúčastnené členské krajiny, že za posledných 10 rokov bol pokrok v začlenení Rómov obmedzený, aj keď v jednotlivých štátoch vidieť výrazné rozdiely (COM, 2018). A ďalej už spomínané ciele preskúmať v aktuálnom pláne obnovy a odolnosti SR a Rómskej populácie.

II. Nový Európsky strategický rámec 2030

Na dosiahnutie ďalšieho pokroku a ku zlepšeniu celkovej situácie vo všetkých členských krajinách EÚ sa stanovil **nový strategický rámec EÚ pre Rómov**, ktorý má podporovať **skutočnú rovnosť, sociálno-ekonomické začlenenie a zmysluplnú účasť Rómov**. Komisia si hlavne vyžaduje posilniť politický záväzok a ako výhodu vidí, že práve EÚ im dokáže vytvoriť správne prostredie so správnymi nástrojmi. Tento rámec bude vychádzať z predchádzajúceho rámca a jeho výsledkov. (COM, 2020a). Komisia uznáva, že nie všetci Rómovia sú sociálne vylúčení, ale domnieva sa, že Rómovia v súčasnosti stále zažívajú diskrimináciu a oslabenie svojho postavenia a preto je jej cieľom sa pokúsiť o zmenu. Tento strategický rámec EÚ bude prispievať k vykonávaniu akčného plánu EÚ proti rasizmu a Európskeho piliera sociálnych práv a k dosahovaniu cieľov Agendy 2030 OSN a cieľov udržateľného rozvoja. Dôležitými cieľmi udržateľného rozvoja, ktoré sa intenzívne spájajú s novým EÚ rámcom 2030 sú ciele v nasledovnej tabuľke 1.

Tabuľka 1 Dôležité ciele udržateľného rozvoja pre EÚ Stratégiu 2030

Ciele udržateľného rozvoja	
1 – 2	ukončiť chudobu a hlad
3 – 4	podporovať zdravý život, blahobyt a kvalitné vzdelávanie pre všetkých
6 – 7	dostupnosť vody, sanitárnych opatrení a cenovo dostupných a čistých zdrojov energie
10 – 11	znižovať rozdiely v rámci krajín a medzi nimi a zabezpečiť inkluzívne a trvalo udržateľné mestá a spoločnosti
16	inkluzívna spoločnosť, prístup k spravodlivosti pre všetkých a efektívne, transparentné a inkluzívne inštitúcie

Zdroj: COM (2020a)

Spoločným cieľom Európskeho parlamentu, Európskej rady ďalších iných celoeurópskych a vnútroštátnych organizácií je poukázať na potrebu obnoviť a zintenzívniť záväzok členských štátov dosiahnuť **rovnosť, začlenenie a účasť Rómov na európskej a vnútroštátnej úrovni**. Pri tomto spoločnom ciele by nemali ostať Rómovia pasívni, mali by sa zapájať do spoločných činností od ich prípravy až po ich vykonávanie. Zároveň spomínané opatrenia a činnosti by sa mali konkrétne dotýkať skupiny Rómov, s ktorými daný cieľ súvisí.

Európska komisia preto stanovila sedem cieľov na úrovni EÚ do roku 2030. Tri z týchto cieľov sú horizontálne a štyri sa týkajú sektorov: vzdelávania, zamestnanosti, bývania a zdravia (viď obrázky 2 a 3). V minulosti bol problém, že sa dané ciele, ktoré si komisia a členské štáty predsavzali nedali merať, preto komisia tentoraz navrhla, aby spomínané ciele boli čisto kvantitatívne. Urobila to tak z dôvodu, aby sa dané ciele dali monitorovať, a tým pádom aj hodnotiť. Avšak dlhodobým cieľom stále ostáva zabezpečenie reálnej rovnosti a prekonanie priepasti medzi Rómami a širokou verejnosťou všade vo svete. Vypracovanie týchto sedem cieľov predchádzalo hlbokému výskumu zo strany Agentúry EÚ pre základné práva (FRA), členskými štátmi, rómskou a prorómskou populáciou.

Obrázok 2 Horizontálne ciele

Zdroj: COM (2020a)

Opatrenia, ktoré si vyžaduje strategický rámec 2030 musia byť splnené hlavne na vnútroštátnej úrovni. Komisia je presvedčená, že len tento postup dokáže priniesť reálne zmeny. Situácia rómskej situácie je v každom členskom štáte EÚ odlišná, a komisia vidí úspech len globalizovanom štruktúrovanom systéme, ktorý bude založený hlavne na vnútroštátnej kontrole každého jedného členského štátu, ktorý má povinnosť zapojiť sa. Komisia si myslí, že cez vnútroštátne opatrenia dosiahne, aby sa občianska spoločnosť vedela viac zapájať a prispôbiť rómskej populácii v danom členskom štáte.

Obrázok 1 Sektorové ciele

Zdroj: COM (2020a)

Aby sa dané ukazovatele vedeli kvantitatívne merať a porovnávať, tak komisia vyzvala všetky členské štáty, ktorých sa to týka, aby si **pripravili, prijali** národné strategické rámce a **vykonávali** dané postupy a činnosti podľa nich. Strategický rámec má zahŕňať: (1) spoločné znaky, (2) minimálne záväzky, ktoré by mali platiť pre všetkých, (3) možné ďalšie záväzky v závislosti od vnútroštátneho kontextu a (4) ambicioznejšie záväzky pre členské štáty s veľkým podielom rómskeho obyvateľstva. Termín na uzavretie spomínaných rámcov pre členské štáty EÚ je september 2021.

Okrem tohto dokumentu Komisia prijíma aj návrh odporúčania Rady o rovnosti, začlenení a účasti Rómov, ktorý obsahuje zoznam konkrétnych opatrení, ktoré by mali členské štáty prijať, aby boli dosiahnuté spomínané ciele EÚ. Tieto dva dokumenty, t.j. **strategický rámec 2030** a **odporúčania Rady** by mali spolu tvoriť celok, ktorý by mal pomôcť každému členskému štátu vyriešiť rómsku problematiku.

III. Súčasný stav na Slovensku ohľadne rómskej populácie

V tejto kapitole sa budeme snažiť zosumarizovať súčasný stav rómskej problematiky a zhodnotiť úspešnosť európskeho rámca 2020, ku ktorého cieľom sme sa ako štát snažili priblížiť. Oblasť, ku ktorým sme sa snažili vyjadriť bolo vzdelávanie, riziko chudoby, zamestnanosť, bývanie a diskriminácia.

V oblasti **vzdelávania** bol dosiahnutý najväčší úspech, bolo to hlavne vďaka zníženiu miery predčasného ukončenia školskej dochádzky. Ďalším dôvodom bolo zlepšenie účasti na vzdelávaní v ranom detstve a povinnej školskej dochádzky. Avšak stále máme „celkovú zaškolenosť detí vo veku 3-5 je na Slovensku na úrovni 81%, kým pri deťoch z MRK¹ v tejto vekovej skupine je to iba 32%. Zo súčasných 35 000 detí, ktoré nechodia do škôlky je približne 12 600 z MRK. Jedným z dôvodov je aj nedostatočná ponuka. Až v 43% obcí.“ (Plán obnovy, 2021:233).

Komisia však uviedla, že počet **segregácie rómskych žiakov** vo vzdelávaní sa zvýšil². Konkrétne išlo o našu krajinu Slovensko a ďalšie dve krajiny, a to o Českú republiku a Maďarsko, s ktorými komisia už začala postup nesplnenia povinnosti z dôvodu segregácie na školách. Pre Slovensko je naďalej pretrvávajúcim problémom segregácia rómskych žiakov v rámci bežného prúdu vzdelávania. Títo žiaci sú často priestorovo vyčleňovaní do samostatných škôl, školských budov či tried (Plán obnovy, 2021).

Ďalším vážnym problémom sú tzv. F odbory, ktoré v súčasnej situácii na Slovensku neriešia žiadny problém, skôr ten problém zhoršujú. Plán obnovy nazval F odbory slepou uličkou pre štát. Je to tak z dôvodu, že „**miera predčasného ukončovania školskej dochádzky na Slovensku sa za posledných 9 rokov zvyšuje** (4,9% v roku 2009, 8,3% v roku 2019). Žiaci predčasne končiaci povinnú školskú dochádzku majú oveľa väčšie riziko nezamestnanosti. Na Slovensku absentuje monitoring žiakov ohrozených predčasným ukončením školskej dochádzky, vrátane potrebnej podpory na prevenciu predčasného ukončovania vzdelávania. Možnosti vzdelávania mladých ľudí bez ukončenia základnej školy sú obmedzené. Môžu pokračovať v štúdiu len v tzv. F-odboroch, po absolvovaní ktorých získavajú aktuálne len nižšie stredné odborné vzdelanie a nemôžu pokračovať v ďalšom vzdelávaní.“ (Plán obnovy, 2021:229).

Jedným z hlavných problémov vzdelávania je, že väčšina rómskych žiakov majú problém rozumieť po slovensky. Aj to je jedným z dôvodov prečo v prieskume PISA 2009 dosiahli rómski hovoriaci žiaci v oblastiach čitateľskej, matematickej a prírodovedeckej gramotnosti v priemere až o 150 bodov menej oproti priemerným výsledkom žiakov hovoriacich slovensky, čo zodpovedá štyrom ročníkom vzdelávania. Napriek tomuto zlému výsledku neexistujú adekvátne diagnostické nástroje, ktoré by spoľahlivo vedeli zmerať úroveň jazykových kompetencií u žiakov, pre ktorých vyučovací jazyk školy nie je materinským jazykom. (Plán obnovy, 2021:237). Nedostatočné vedomosti

¹ Marginalizovaných rómskych komunít

² Podľa smernice Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod („smernica o rasovej rovnosti“). (COM, 2020a)

v spomínaných smeroch vzdelávania majú značný vplyv aj na finančnú gramotnosť neskôr dospelých jedincov. Nedostatočná finančná gramotnosť dostáva rómskych spoluobčanov do finančných problémov.

Riziko chudoby Rómov a ich vlastné vnímanie svojho vlastného zdravotného stavu sa zlepšil, no podľa komisie je poskytnutie zdravotnej starostlivosti naďalej obmedzené. Z výskumu vybavenosti kanalizácie v rómskych osadách vyšlo, že „na Slovensku bolo v rokoch 2014 až 2018 zdokumentovaných 4693 prípadov ochorení, ktorých pôvod je možné spájať s nedostatočným prístupom kanalizácií, čistej vody alebo s nedostatočnou likvidáciou komunálnych odpadových vôd. Približne 90 % týchto prípadov sa preukázalo v obciach, v ktorých obyvatelia alebo aspoň časť obyvateľstva nemá prístup ku kanalizácii, prípadne ju z rôznych dôvodov nevyužíva. Prístup ku kanalizácii a vode je a zostane kľúčovým faktorom ovplyvňujúcim nielen kvalitu života, sociálnu integráciu, ale aj výskyt infekčných a vírusových a bakteriálnych chorôb. Zdravotná situácia v rómskych osadách odráža zlé sociálno-ekonomické podmienky života obyvateľov osád, a ich zhoršený prístup k štandardným zdravotníckym službám.“ (Filčák, Škobla, Dokupilová, 2020). Kríza spojená s pandémiou COVID 19 priam zvýraznila tieto štrukturálne problémy, ktoré sa týkajú nás a našej krajiny. Prístup k zdravej a nezávadnej vode zostáva a zostane kľúčovým faktorom zdravej spoločnosti.

Postoj k práci a k **zamestnaniu** je na rovnakej úrovni ako pred desiatimi rokmi. Mladí Rómovia sa naďalej nevzdelávajú a ani v tom nevidia svoju budúcnosť. Komisia ešte podotkla, že viacej mladých Rómov sa nezúčastňuje na povinnej odbornej praxi na školách. Podľa COM (2019): „Zabezpečenie efektívneho prechodu od vzdelávania k otvorenému trhu práce, boj proti diskriminácii zo strany zamestnávateľov a zabezpečenie, aby dopytu po práci zodpovedala ponuka (najmä medzi rómskymi mladými ľuďmi, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy) sa ukazujú ako najkritickejšie body v oblasti zamestnanosti.“ (Chrančoková, 2020). Európska komisia už od začiatku svojimi opatreniami bojuje, aby bol k Rómom umožnený nediskriminačný prístup na trh práce, a tým sa vytvorili podmienky plnej integrácie v našej spoločnosti.

Situácia ohľadne **bývania** ostáva naďalej zložitou. Komisia sa domnieva, že je to v dôsledku segregácie, ktorá naďalej pretrváva v členských krajinách EÚ. Na Slovensku sa pomocou realizovania tzv. Atlasu rómskych komunít resp. mapovania rómskych obydlií identifikovalo štyri typy bývania rómskej populácie. Prvým typom je tzv. **(1) integrované – rozptýlené bývanie**, to je typ obydlií, kde sú rómski spoluobčania rozptýlení v území obce. Druhým typom je **(2) integrované – koncentrované**, v ktorom sú Rómovia koncentrovaní na jednom mieste v obci. Tretím typom **(3) je bývanie na okraji obce**. A štvrtým typom je tzv. **(4) segregované bývanie**, kde Rómovia žijú mimo obce zväčša oddelenou nejakou bariérou, kde nemajú už prístup ku infraštruktúre obcí, k jej verejným službám, trhu práce atď..(Filčák, Škobla, Dokupilová, 2020). Podľa výsledkov spomínaného mapovania z roku 2013 bolo na Slovensku „viac ako 185 rómskych štvrtí a osád, kde ani jedno obydlie nebolo napojené na verejný vodovod. V 450 rómskych osadách (56 %) neexistuje žiadny verejný kanalizačný systém a asi 33 % týchto osád nemá ani súkromné kanalizačné zariadenie a domy vypúšťajú splaškové vody do blízkeho okolia.“ (Mušínska et al., 2014; Filčák, Škobla, Dokupilová, 2020).

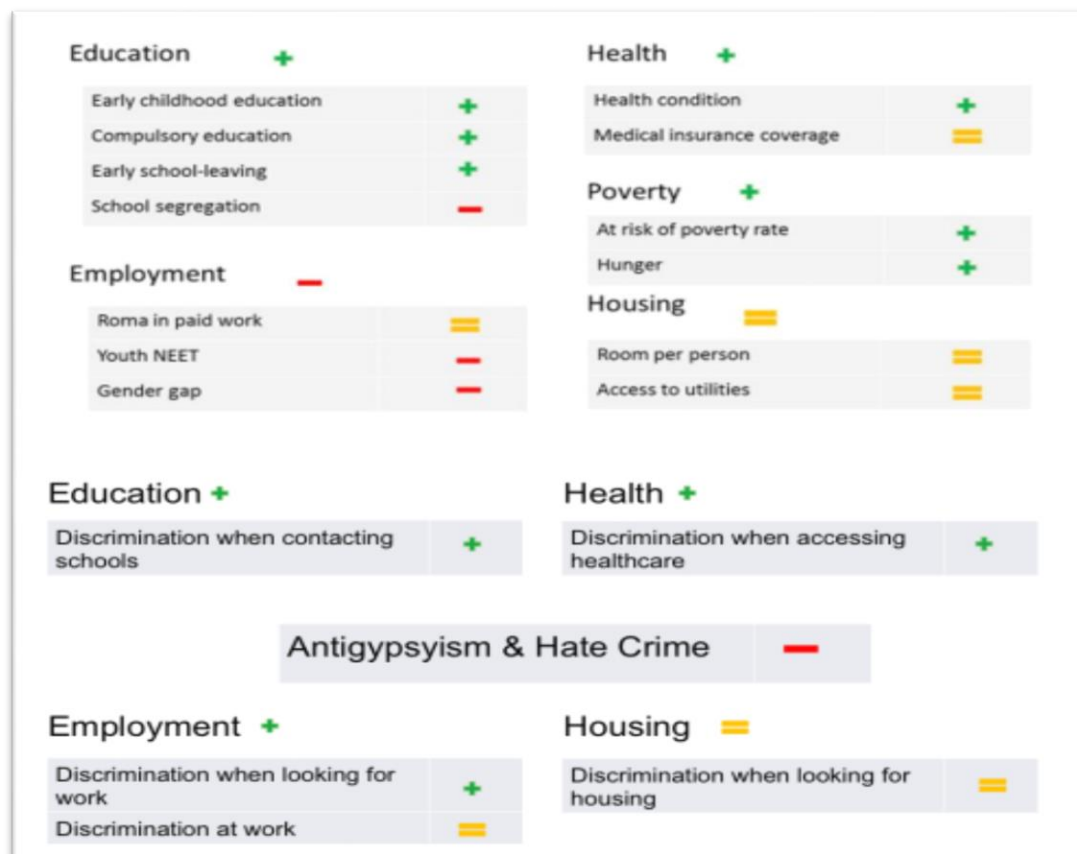
Pozitívne z toho je, že **boj s diskrimináciou** Rómov je na dobrej ceste, avšak podľa komisie „protirómske zmyšľanie, trestné činy z nenávisťi, obchodovanie s Rómami, a najmä so ženami a s deťmi, však naďalej vzbudzujú veľké obavy.“ (COM, 2020a). Diskriminácia má však omnoho viacej podôb. Podľa autorov Filčáka, Škoblu a Dokupilovej (2020) je v spoločnosti naďalej prítomná inštitucionálna diskriminácia časti populácie, ktorá je založená na etnicite, a ktorá prispieva k pretrvávaniu sociálnych a ekonomických nerovností. Tieto nerovnosti sú preukázateľné viacerými sociálnymi a ekonomickými ukazovateľmi a najviac ich možno vnímať v marginalizácii rómskych osád.

Ukončenie rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov prišlo k záverom, že súčasná situácia v členských štátoch EÚ poskytuje príležitosť pre všetky krajiny zlepšiť riešenia

pretrvávajúcich nedostatkov v krajinách. Pandémia COVID 19 odhalila, že marginalizované rómske komunity sú v extrémnej miere vystavené negatívnym zdravotným a sociálno-ekonomickým dôsledkom. (COM, 2020a).

K rómskej problematike patrí určite aj problém migrácie. V minulosti sa príslušníci rómskej menšiny snažili získať azyl v niektorých západoeurópskych krajinách, čo ešte viac poukázalo na tento typ problému. Tento migračný problém sa dotýka celej Európy ako celku. Vtedy tlak zo strany EÚ vyplýval z jej nepripravenosti a bezradnosti nedomyslených azylových politík každého členského štátu (Kotvanová, Szép, 2002). Preto je aj súčasným motívom EÚ vyriešiť rómsku problematiku každého štátu, aby nedochádzalo k hromadným migračným pohybom rómskeho obyvateľstva medzi krajinami ako k nim dochádzalo v minulosti.

Obrázok 1 Zmeny v rómskej integrácii 2011 - 2016

Zdroj: COM (2018)

IV. Plán obnovy a odolnosti SR a Rómska populácia

V roku 2019 dostalo Slovensko špecifické odporúčanie na opatrenie z Európskej komisie. Konkrétne sa jedná o zmenu s číslom **2019.2** s názvom **Zlepšovať kvalitu a inkluzívnosť vzdelávania na všetkých úrovniach a podporovať zručnosti. Zlepšiť prístup k cenovo dostupnej a kvalitnej starostlivosti o deti a dlhodobej starostlivosti. Podporovať integráciu znevýhodnených skupín, najmä Rómov.** Navrhované súčasné opatrenie štátu z plánu obnovy (investície/reformy) znie: „Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom Programovom vyhlásení zaviazala, že sa bude zaoberať za zlepšenie sociálneho, ekonomického a občianskeho postavenia Rómov a ďalších znevýhodnených skupín v spoločnosti. Vynaloží všetko úsilie na to, aby konkrétne opatrenia viedli k hmatateľným zmenám, predovšetkým u tej časti Rómov, ktorí v 21. storočí na Slovensku žijú bez prístupu k pitnej vode a základnej infraštruktúre. Z plánu obnovy sa opatrenia na sociálne začleňovanie Rómov zameriavajú predovšetkým na oblasť inkluzívneho vzdelávania. Opatrenia zamerané na zmenu kvality

života, najmä bývania, za priamej účasti samotných Rómov, budú realizované primárne zo zdrojov európskych štrukturálnych a investičných fondov a zo štátneho rozpočtu.“ (Plán obnovy, 2021:25)

Strategickým cieľom strategického rámca EÚ 2030 pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov je dosiahnuť, aby menej ako jeden z piatich rómskych žiakov študoval na škole, kde väčšina detí a žiakov sú Rómovia. Aby sa to v budúcnosti podarilo, tak sa veľa vecí v našej krajine musí zmeniť. Ohľadne **vzdelávania** má plán obnovy podporovať služby v ranej starostlivosti v marginalizovaných rómskych komunitách a v prostredí generačnej chudoby. Štát sa domnieva, že prácou s rodinami v domácom prostredí sa prekonajú určité kultúrne bariéry. Taktiež sa viac rozvinú kognitívne a motorické zručnosti u detí z tohto prostredia a budú viac pripravené na vstup do formálneho predprimárneho vzdelávania. Motivovanie rodín v hmotnej núdzi k účasti detí na predprimárnom vzdelávaní by malo byť zabezpečené zavedením podmienených finančných transferov. *„Legislatívnymi úpravami, dôsledným monitorovaním a dotačnými schémami sa eliminuje nadmerné zaradovanie rómskych žiakov do špeciálneho vzdelávacieho prúdu, ako aj ich priestorové vyčleňovanie v rámci bežného prúdu vzdelávania“ (Plán obnovy, 2021: 19).* Vláda sa tiež zaviazala, že *„investíciami do nových kapacít materských škôl sa zvýši zaškolenosť detí od troch rokov vrátane detí so zdravotným znevýhodnením a detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.“ (Plán obnovy, 2021: 20).* *„Komponent Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch je taktiež v súlade s pripravovanou Stratégiou rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030.“ (Plán obnovy, 2021: 39).* Prioritou budú obce s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít (MRK). Ďalšou pomocou bude pomoc vychovávateľov, ktorí budú pôsobiť v materských školách s vysokým zastúpením detí zo sociálne znevýhodneného prostredia s rómskym materinským jazykom. Požiadavky na uchádzačov budú nastavené tak, aby boli uprednostnení uchádzači ovládajúci rómsky jazyk a pochádzajúci z miestnej komunity.

Plán obnovy a odolnosti myslel aj na **rovnosť** žien a mužov a rovnaké príležitosti pre všetkých. Počas prípravných fáz komunikovalo Ministerstvo financií SR (MFSR), ktoré plní úlohu Národnej implementačnej a koordinačnej autority (NIKA), s Úradom splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity ako aj s odborom horizontálnych princípov (gestor horizontálnych princípov rovnosť mužov a žien a nediskriminácia v rámci EŠIF) na Ministerstve práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVaR SR). Prieskum Eurobarometra ukázal, že vnímanie **diskriminácie** na Slovensku v roku 2019 najmä na základe príslušnosti k rómskemu etniku bolo 41 % a na farbu pleti 29 % . Taktiež sa v rovnakom prieskume pýtali na názor, či väčšina ľudí považuje rómskeho kandidáta ako možný diskriminačný faktor v konkurencii s rovnako kvalitným uchádzačom počas pracovného súboru. S týmto názorom sa stotožnilo 39 % opýtaných respondentov (Plán obnovy, 2021).

Súčasná situácia na Slovensku ohľadne **nezamestnanosti** nie je práve priaznivá. Plán obnovy (2021: 15) tvrdí, že *„napriek pozitívnym zmenám na trhu práce v predkrízovom období čelia určité skupiny nevýhodám. Nezamestnanosť osôb s nízkou kvalifikáciou je jedna z najvyšších v EÚ a v roku 2018 sa pohybovala na úrovni 29,8% (13,3% v EÚ). Situácia je obzvlášť závažná v prípade mladých ľudí s nízkou kvalifikáciou (43,5% oproti 21,1% v EÚ). Pretrvávajú veľké regionálne rozdiely, pričom vo východných regiónoch existuje pomerne horšia situácia naprieč všetkými pracovnými trhmi a sociálnymi ukazovateľmi. Situácia je obzvlášť kritická v prípade marginalizovaných rómskych komunít.“*

Plán obnovy počíta s vyššou mierou spolupráce a zapojenia Úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity (ÚSVRK). Štát myslel aj na pomoc obciam, ktorý by mali problémy zapojiť sa do výziev na čerpanie finančných prostriedkov. Zo strany štátu im bude ponúknutá pomoc poskytnutej asistencie rôznych služieb, ktoré im majú pomôcť s administratívou s výziev.

V. Záver

Rómovia sú súčasťou Európy už stáročia. Prispievajú ku kultúrnemu bohatstvu a spoločnej histórii každého štátu v Európe. Európska únia a jej inštitúcie majú povinnosť chrániť svoju rómsku menšinu pred diskrimináciou, rasizmom a sociálnymi problémami a vylúčením. Dosiahnutie cieľov, na ktorých

sa dohodla Európska komisia s členskými štátmi potrebuje spoluprácu všetkých občanov. Hlavným cieľom strategického rámca 2030 je dosiahnuť svet bez diskriminácie pre všetkých a vytvoriť tak Európu, v ktorej rómski občania budú mať rovnaké príležitosti ako všetci ostatní.

Európska komisia si je vedomá, že docieľiť rovnosť a začlenenie si budú vyžadovať lepšie nasmerovanie zvýšeného objemu finančných zdrojov. Veľmi dôležité je aj zapojenie rómskych komunít, všetkých úrovní verejnej správy, a všetkých možných zainteresovaných strán (vnútroštátne vlády, inštitúcie EÚ, medzinárodné organizácie, občianske združenia, výskum a akademické obce). Veľmi dôležité postavenie má spolupráca medzi európskou a vnútroštátnou úrovňou. Na jednej strane sa tvoria strategické rámce s ambicióznymi spoločnými cieľmi a zámermi. Na strane druhej by mali vlády vyvinúť silné národné strategické rámce pre Rómov s cieľom prijať dané úlohy a začať ruku v ruke spolupracovať s inštitúciami EÚ v oblasti rovnosti, začlenenia a účasti Rómov. (COM, 2020a). Do tejto spolupráce by mali byť zapojení hlavne sami Rómovia a obce, mestá a regióny, ktorých sa to týka. Štát síce sľúbil zabezpečiť pomoc, ale zmena ako taká musí prísť od ľudí samých, ľudia by mali zmeniť svoje zmýšľanie a začať sa pozeráť na všetkých občanov rovnakými očami.

Našu spoločnosť ťaží viacej problémov ohľadne rómskej problematiky. Preto si myslíme, že postupným riešením problému ohľadne vzdelávania rómskych detí by sa v našej spoločnosti začali riešiť aj iné typy problémov napríklad nezamestnanosť alebo rôzne sociálne problémy. Do problému vzdelávania patrí segregácia, predčasné ukončenie školskej dochádzky, nevedomosť slovenského jazyka u väčšiny rómskych žiakov a ďalšie iné. Preto je dobrým krokom plánu obnovy posilniť inklúzie sociálne a zdravotne znevýhodnených detí vo vzdelávaní. Mohlo by to výrazne prispieť k ich úspešnému začleneniu na trh práce a taktiež by im to umožnilo účinnejšie čeliť očakávanému zníženiu dopytu po nízkokvalifikovaných zamestnancoch. Štát si je vedomý, že „*začleňovanie mladých ľudí vyrastajúcich v marginalizovaných rómskych komunitách (MRK) je dôležitým impulzom pre rast aj v súvislosti s nepriaznivým demografickým vývojom, keďže tieto komunity zaznamenávajú silnejší populačný rast.*“ (Plán obnovy, 2021). Taktiež by sme chceli odporučiť, aby sa samotné vzdelávanie rómskej populácie viac začalo dotýkať aj finančnej gramotnosti, pretože Rómovia sa často dostávajú do finančných problémov a s tým je spojené aj riziko chudoby.

Súhlasíme s tvrdením autorov Filčáka, Škoblu a Dokupilovej (2020), že kríza spojená s pandémiou COVID 19 len čoraz viac zvýraznila štrukturálne problémy našej krajiny. Najviac sa tieto problémy dotkli práve občanov marginalizovaných rómskych komunít. Autori sú presvedčení, že: „*sanitačná infraštruktúra by nemala byť cieľom sa o sebe, ale prostriedkom k dosiahnutiu integrácie a rovnosti.*“ V dnešnej digitalizovanej dobe treba brať stále ohľad na to najdôležitejšie, a to prístup ku základným ľudským potrebám a to hlavne k prístupu ku nezávadnej a zdravej vode. Avšak riešením štrukturálnych problémov sa určite niečo vyrieši, ale netreba zabúdať na to hlavné a to spolužitie ľudí medzi sebou, aby sa každý v našej krajine cítil nediskriminovaný.

Financovanie

Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-17-0141 – Analýza bariér prístupu k pracovným príležitostiam pre marginalizované skupiny obyvateľstva: Vybrané regióny Slovenska v sociálno-ekonomickej, geografickej a sociálno–antropologickej perspektíve a v rámci projektov VEGA č. 2/0002/18 – Inštitucionálne rámce ekonomického rozvoja SR v novej etape globalizácie“, VEGA 1/0466/19 – Príčiny a dôsledky suboptimálnych finančných rozhodnutí jednotlivcov s akcentom na oblasť poistenia, VEGA 2/0151/19 – Prínosy slovenskej migrácie

Literatúra

Európska komisia (2011). *Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020*. Dostupné z europa.eu (30. 5. 2021).

COM. (2018). *Správa o hodnotení rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020*. Dostupné z com_2018_785.pdf (europa.eu). (30. 5. 2021).

Európska komisia (2019). *Oznámenie komisie európskemu parlamentu a rade. Správa o vykonávaní vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov – rok 2019*. Dostupné z <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/8c81fdf1-d093-11e9-b4bf-01aa75ed71a1/language-sk/format-PDF> (14. 4. 2021).

Európska komisia (2020a). *Únia rovnosti: strategický rámec EÚ pre rovnosť, začleňovanie a účasť Rómov*. Dostupné z <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0621&qid=1626083217613&from=EN>. (30. 5. 2021).

Európska komisia (2020b). *Únia rovnosti: akčný plán EÚ proti rasizmu na roky 2020 – 2025*. Dostupné z [a_union_of_equality_eu_action_plan_against_racism_2020_-2025_sk.pdf](#) (europa.eu). (30. 5. 2021).

Filčák, R., Škobla, D., Dokupilová, D. (2020). *Vybavenosť kanalizáciou v rómskych osadách: Ako sa na Slovensku prejavujú štrukturálne nerovnosti*. Bratislava: Centrum spoločenských a psychologických vied, Slovenská akadémia vied. Dostupné z http://www.prog.sav.sk/.../defa.../files/2020-07/roma_sk_web.pdf (14. 5. 2021).

European Union Agency for Fundamental Rights (2011). *Chudoba a zamestnanosť: Situácia Rómov v 11 členských krajinách EÚ*. Dostupné z https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_sk.pdf (30. 3. 2021).

Chrančoková, M. (2020). Roma Integration in the Present. *Economic and Social Policy: Proceedings of the International Scientific Conference*. Ostrava: Vysoká škola PRIGO. Dostupné z https://www.narodacek.cz/wp-content/uploads/2021/01/Proceedings-of-the-International-Scientific-Conference_2020.pdf (30. 4. 2021).

Kotvanová A, Szép A. (2002). *Rómovia v strednej Európe. Migrácia Rómov zo Slovenskej, Českej a Maďarskej republiky*. Bratislava: Slovenský inštitút medzinárodných štúdií.

Mušinka A., Škobla D., Hurrle J., Matlovičová K., Kling J. (2014). *Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013*. Bratislava: UNDP.

Plán obnovy (2021). *Plán obnovy cestovná mapa k lepšiemu Slovensku*. Dostupné z [Plan_obnovy_a_odolnosti.pdf](#) (mfsr.sk). (30. 5. 2021).

ÚVSR (2012). *Stratégia Slovenskej republiky pre integráciu Rómov do roku 2020*. Dostupné z <https://www.minv.sk/?strategia-pre-integraciju-romov-do-roku-2020> (14. 5. 2021).